

MARTA RIVERA

JUAN DEL RÍO

ARCADI OLIVERES

CARLES RIBA

El retorn a l'equilibri

Propostes i realitats en el camí cap a la sostenibilitat

Joaquim Nogueras Raig,
desembre 2012

CARLES FEIXA

FERNANDO VALLADARES

ENRIC DURAN

NOTA PRÈVIA 3

INTRODUCCIÓ 4

ENTREVISTES

Carles Riba 7

Fernando Valladares10

Arcadi Oliveres.....13

Marta Rivera16

Carles Feixa20

Enric Duran23

Juan del Río26

CONCLUSIONS31

NOTA PRÈVIA

Aquest treball és un recull d'entrevistes que pretenen, en aquests moments tan complicats, abocar una mica de llum sobre les incògnites que ens planteja el futur. Parlarem dels aspectes més bàsics de la nostra vida, i ho farem des del punt de vista de dos dels fenòmens que, al meu entendre, hi tindran més pes: la crisi de recursos naturals i el canvi climàtic.

Vull agrair a Enric Duran, Carles Feixa, Arcadi Oliveres, Carles Riba, Juan del Río, Marta Rivera i Fernando Valladares la seva col·laboració totalment desinteressada. També voldria donar el meu agraïment a totes aquelles persones que m'han ajudat a contactar amb ells, i així mateix a aquells que ho han intentat.

Aquells que estigueu interessats en una descripció més exhaustiva i completa del problema dels recursos energètics i l'escalfament global, podeu consultar el meu anterior treball: "Energia i clima: descobrint els límits". Es pot descarregar a: <http://goo.gl/oBG9s>

També podeu contactar mi mitjançant el correu [quimnr\(arroba\)gmail.com](mailto:quimnr(arroba)gmail.com) , i al facebook [quim nogueras](#) .

INTRODUCCIÓ

És ben sabut que els éssers humans estem avesats a cometre errors. Ho fem tan sovint i de tan diverses maneres, que algú que vingués de fora podria pensar que, fins i tot, ens agrada. Però no és així. No ens agrada gens equivocar-nos, ens avergonyeix, ens fereix l'orgull més que qualsevol altra cosa, i per això, abans que reconèixer un error farem el que sigui. Això ens condueix, la majoria de vegades, a cometre una equivocació encara més gran, en el que esdevé el principi d'una llarga successió de despropòsits, que pot arribar a ser de magnitud planetària, tal com tractarem més endavant.

Quan pensem en la situació que vivim avui a casa nostra, no pensem en errors, sinó en la mala fe dels més poderosos. I és cert. Bona part del que passa és, en la meua opinió, fruit de decisions totalment intencionades, d'actes d'egoisme conscient, perpetrats per individus que, amb l'única intenció d'enriquir-se, han abocat a la misèria a milions de persones. Resulta cada vegada més evident que aquest abús, lluny d'aturar-se, empitjora dia rere dia, i les nostres institucions de govern, en lloc de protegir-nos, esdevenen veritables eines de domini al servei dels seus autors, els amos del diner.

Moviments com *Democràcia Real Ya*, el 15M, els anomenats *Indignats*, són l'expressió visible d'una consciència social que s'està generalitzant, que responsabilitza a les grans fortunes i els grans partits polítics de la crisi econòmica actual i que, en conseqüència, té la convicció que si assolíssim un sistema realment just i democràtic, podríem tornar a viure com cinc anys enrere.

Algunes veus consideren, però, que si realment volem sortir d'aquesta crisi, a banda d'acabar amb lladres i corruptes, haurem mirar més enllà o, millor dit, haurem mirar-nos a nosaltres mateixos, i analitzar seriosament de quina manera la nostra societat ha arribat a ser el que és. Potser llavors serem conscients de quins errors hem comès, i quins no ens podem permetre repetir.

Per entendre de què s'alimenta allò que anomenem *l'estat del benestar*, no hem de mirar l'economia, sinó la terra, allò que en traïem i la petjada que hi deixem nosaltres. La riquesa de la que hem arribat a gaudir a casa nostra no és més que la traducció d'un fet físic crucial: en 100 anys hem multiplicat el ritme d'explotació dels recursos naturals fins a un nivell sense precedents. Els nostres besavis van viure el naixement de la revolució industrial. Una nova era en la qual, gràcies a la utilització massiva dels combustibles fòssils, el món ha patit una transformació total: ha canviat la nostra manera de treballar, de moure'ns, d'organitzar les nostres ciutats, ha transformat la nostra manera de produir aliments, ha permès multiplicar la població mundial i, particularment a occident, ha portat a augmentar els nivells de consum de forma completament desmesurada.

Científics d'arreu del món van advertir fa anys que, per qüestions geològiques, aquest creixement arribaria a un límit, que la producció de petroli en un moment donat assoliria un màxim a partir del qual començaria a declinar inexorablement, un procés que també seguirien el carbó, el gas natural, l'urani , així com la majoria de les matèries primeres que ara considerem essencials.

Van advertir també dels efectes climatològics que tindrien les emissions de CO₂ provinents de la crema dels combustibles fòssils, i que això comportaria serioses conseqüències sobre la nostra qualitat de vida. Ens van explicar, a més, que degut a la inèrcia que presenta aquest fenomen, corregir-lo ens portaria dècades, i que en cas de mantenir-se massa temps, corríem el perill de que s'accelerés i s'acabés desbocant.

L'esgotament de recursos i el canvi climàtic van ser predits fa dècades, i són problemes tractats per les nostres institucions de govern des de fa anys, tot i que sempre ho han fet de portes endins, i sense demostrar mai cap intenció real de fer-hi front. Això ha contribuït a que la majoria de la població continuï desconeixent la gravetat de la situació, o bé tingui la creença de que es tracta de qüestions que ens afectaran més a llarg termini.

No cal anar massa lluny per adonar-nos que això no és així, que aquell futur que preveien els científics ja és aquí: la producció de carburants i de metalls com el coure no pot seguir el ritme del creixement i els seus preus s'enfilen fins a màxims històrics, escanyant una economia que ja penja d'un fil; per l'altre costat fa només uns mesos patíem quatre onades de calor consecutives a casa nostra, el mateix estiu que el casquet polar marcava mínims des que se'n tenen dades, poc abans de contemplar per televisió la visita d'un huracà a la capital d'occident.

Ens trobem doncs en un punt clau en la història, un moment decisiu on conflueixen greus problemes econòmics, ecològics, polítics, climàtics..., i on ens venen al cap preguntes molt importants, com per exemple:

- Després del petroli, podem continuar funcionant amb energies renovables?
- Fins a quin punt hem de patir pel canvi climàtic?
- Què farem si l'economia no torna a créixer?
- Què puc fer jo per preparar-me pel futur? i què puc fer pels meus fills?
- Com podem evitar que cada vegada més gent passi gana?
- Hi ha algú que ja s'hagi organitzat i estigui treballant per assegurar un futur digne?
- Com puc posar-hi el meu granet de sorra?

Amb la intenció de trobar una primera orientació cap a les seves respostes, i aprofitant les facilitats que ofereix la xarxa, he entrevistat a diferents persones del nostre país, expertes en els seus respectius àmbits. Començarem conversant amb en Carles Riba, qui ens parlarà de la crisi energètica i de les solucions que la ciència ens pot oferir; a continuació en Fernando Valladares ens aclarirà alguns punts importants sobre el canvi climàtic; preguntarem a l'Arcadi Oliveres sobre els efectes de l'escassetat de recursos en l'economia i l'estat del benestar; seguidament la Marta Rivera ens explicarà quins riscos planeja sobre la disponibilitat d'aliments, i com resoldre'ls; en Carles Feixa ens oferirà el seu punt de vista sobre el paper de la joventut de cara al futur; i en darrer lloc coneixerem dues de les principals iniciatives col·lectives que han sorgit al nostre país per donar resposta a la crisi energètica i ambiental, de la mà de l'Enric Duran (Cooperativa Integral Catalana) i en Juan del Río (Xarxa de Pobles en Transició).

CARLES RIBA ROMEVA

Doctor enginyer industrial, professor d'Enginyeria Mecànica de la Universitat Politècnica de Catalunya, president del Col·lectiu per a un Nou Model Econòmic i Social Sostenible.

Creu vostè que a nivell institucional s'està fent una valoració prou realista del problema dels recursos energètics? Com valora les previsions realitzades per l'Agència Internacional de l'Energia?

Per descomptat que no. Els responsables institucionals han ignorat el problema dels recursos energètics. En tot cas, han prevalgut les discussions sobre els preus i les reaccions ciutadanes. Tanmateix, tinc el convenciment que certes altes instàncies mundials tenen (o poden tenir) un coneixement precís de la situació, però no ho diuen a la ciutadania.

L'Agència Internacional de l'Energia participa d'aquesta tendència a no explicar la veritat. Vol transmetre un optimisme sobre les reserves i les produccions futures que se'ns pot girar en contra sense haver-nos preparat. Per tant, és una greu irresponsabilitat.

Donada la creixent demanda dels països emergents i l'augment de l'autoconsum en els exportadors de petroli, quan creu que podem començar a patir problemes seriosos de subministrament al nostre país?

Hi ha un aspecte subjacent de la crisi actual del qual pràcticament ningú en parla. Es tracta de la factura energètica que paguem per importar els combustibles fòssils que consumim i no produïm. Espanya és el novè país que més paga i, la factura energètica per al 2012 s'estima serà de 53.000 milions d'euros.

Això ja condiona de forma determinant la nostra economia. Però, de la manera que estan pujant els preus internacionals a causa de la percepció de l'escassetat mundial del petroli, aquesta factura es pot duplicar en molt pocs anys.

A part d'això, fa uns 8 anys que la producció mundial de petroli està entre els 84 i 87 milions de barrils per dia, símptoma que hem arribat al zenit de producció. Probablement en aquesta mateixa dècada (potser tan sols dintre de 2 o 3 anys) s'iniciarà el declivi. Aleshores les conseqüències poden anar més enllà dels preus i afectar l'abastiment.

Quina fracció del consum global actual es podrà suplir en un futur 100% renovable?

La quasi totalitat de les energies renovables ens ve del Sol, ja sigui directament a través de l'energia fotovoltaica o la solar tèrmica, ja sigui indirectament a través dels vents i les ones del mar, les pluges i els corrents d'aigua terrestres, els corrents marins o la biomassa.

En aquest sentit, les energies renovables tenen una dimensió a la que no estem habituats i ens passa per alt, que és la baixa potència superficial.

La potència solar mitjana que arriba a la superfície de la terra és d'uns 169 W/m^2 (watts per metre quadrat) de la qual la major part de tecnologies difícilment en poden transformar en útils més de 8 W/m^2 . En canvi, les instal·lacions d'energies no renovables (fòssils i nuclear) poden ser de l'ordre entre 100 i 200 vegades superior.

Extrapolant les centrals solars tèrmiques com les del Sud d'Espanya (actualment líders en el món) a la producció d'una gran central de carbó o nuclear d'1 GW (mil milions de watts) com les de Catalunya, ens dóna una superfície quasi tan extensa com la ciutat de Barcelona (unes 8.000 hectàrees) tota coberta de miralls concentradors amb un cost doble.

Això ens fa veure la dificultat que hi haurà per mantenir els nivells despreocupats de consum energètic d'avui dia amb els combustibles fòssils. Tampoc és cap miracle: cada any estem cremant els combustibles fòssils que van trigar a formar-se 1 milió d'anys.

Sovint es parla de renovable i sostenible de manera indiferenciada. Quin efecte pot tenir l'escassetat de fòssils sobre el desenvolupament i manteniment de les renovables?

Els combustibles fòssils no s'acabaran de cop, sinó que aniran essent cada cop més escassos en un temps relativament dilatat. Això no treu el daltabaix de l'economia que ja hem començat.

En aquest sentit, penso que una actitud col·lectiva intel·ligent seria utilitzar la gran capacitat i flexibilitat dels recursos fòssils de què encara disposarem per bastir les infraestructures de les futures energies renovables.

Quines conseqüències pot tenir l'escassetat de terres rares sobre l'eficiència dels nostres sistemes?

L'escassetat de terres rares (com les d'altres materials escassos) dificultarà el desenvolupament de tecnologies més favorables. Tanmateix, l'escassetat d'energia és un problema més a l'arrel que tots els altres aspectes, i ho afecta tot. El que vindrà a continuació és el problema de la subsistència alimentària.

Quin serà l'impacte de la crisi de recursos sobre el nostre progrés científic? Ens dirigim cap a una simplificació de la tecnologia?

En relació a la simplificació tecnològica penso que no en va hem viscut el desenvolupament d'aquests darrers anys. Més que simplificació tecnològica parlaria d'eliminació dels usos superflus. Per exemple, sense fer-ne un abús, cal preservar i estendre la telefonia mòbil o internet. En canvi, no es podran mantenir els viatges *low cost* de cap de setmana.

Cap on creu que hauríem de prioritzar els nostres esforços en investigació i desenvolupament?

Quan es parla de la crisi energètica hi ha la tendència a pensar d'on podem treure més energia. Però també podríem orientar-nos a com estalviar-la.

Crec que s'ha d'investigar en aquestes dues direccions. En l'obtenció de l'energia, cal orientar decididament la recerca vers les energies renovables. En relació a l'estalvi (que pot encara ser més determinant) hi ha dues vies convergents: a) Fer recerca en noves tecnologies menys consumidores d'energia (per exemple, la il·luminació amb leds, o sistemes més eficaços de calefacció); b) Investigar sobre els usos socials i la seva eficiència. Per exemple, es pot estalviar tant o més amb una gestió adequada de l'enllumenat públic (i la recerca sobre formes de seguretat) que amb un canvi de tecnologia.

Arribarem a desenvolupar l'energia de fusió? Creu que això solucionaria el problema?

Hi ha el projecte a escala mundial de l'ITER, però jo no sóc gaire optimista. Les condicions de temperatura i pressió que es donen en el Sol per a la fusió nuclear em semblen molt difícils de reproduir a la Terra.

En tot cas, el mateix web del projecte ITER preveu unes dates de desenvolupament suficientment allunyades en el temps com perquè la crisi del petroli i dels combustibles fòssils hagi ja esclatat amb tota la seva intensitat. L'ITER no ens l'estalviarà.

Encara som a temps de començar a fer bé les coses?

Jo crec que sempre hi som a temps. Però crec que els canvis de model que hem d'operar no són possibles sense un canvi ètic i de valors. El nou món només el podem construir des d'un esperit de cooperació i de compartició. Hem d'abandonar l'egoisme i l'acaparament. En definitiva, els nous valors ètics es transformaran també en valors econòmics.

Carles Riba Romeva és autor del llibre "Recursos energètics i crisi. La fi de 200 anys irrepetibles".

Es pot descarregar a:

<http://www.cdei.upc.edu/documents/Recursos%20Energetics%20i%20crisi%20cat.pdf>

FERNANDO VALLADARES ROS

Doctor en ciències biològiques, professor d'investigació en el Centre Superior d'Investigacions Científiques, director científic del Laboratorio Internacional en Cambio Global.

Alguns autors afirmen que crisi energètica i escalfament global són les dues cares de la mateixa moneda. Quina creu que ens afectarà abans?

Efectivament, són cares d'una moneda que encara en té una més, la crisi econòmica. La limitació de recursos l'accentuem amb el canvi climàtic, i entorpim la capacitat de la societat per a mitigar-lo i adaptar-s'hi. Ambdues arriben a la vegada, i la crisi econòmica també. Estem percebent primer l'econòmica, després l'energètica, i només alguns arribaran a percebre la climàtica com quelcom independent. Si no se t'inunda la teva casa a la platja o se t'emporta un huracà, el primer que notarem és que hi ha menys gasolina, i que els nostres sous empitjoren. Però això no vol dir que una arribi abans que l'altra.

Quin efecte preveu que tingui l'escassetat de petroli sobre la progressió del canvi climàtic?

Poc efecte, ja que el gas i el carbó també emeten CO₂ al ser cremats i això compensaria un eventual menor ús del petroli.

Els models climàtics assenyalen el nostre territori com un dels més vulnerables dintre de la nostra latitud. Quins són els canvis més importants per als que ens hem de preparar? De quin marc temporal estem parlant?

Si parlem del Mediterrani, el que ja estem notant és un increment de l'aridesa: no només menys precipitació, sinó menys aigua disponible, degut a la combinació de menys pluja, més calor, més gent, major consum per càpita.

Marc temporal? Depèn de a què et refereixis. Hi ha centenars d'urbanitzacions en el llevant (Múrcia i Almeria) que s'han quedat sense aigua, urbanitzacions que s'han construït i quan s'inauguren no hi ha aigua per a elles, onades de calor inusuals n'hem tingut el 2003, que va matar a molta gent, i aquest mateix any... el nivell del mar ja ha pujat. Si la costa és rocosa no es nota gaire, però si és sorrenca i de perfil quasi horitzontal, hauríem de preguntar als propietaris de les cases. Els canvis ja són aquí. Amb el temps es fan més i més intensos.

Els científics adverteixen de possibles canvis sobtats i punts de no retorn en el sistema climàtic. De quin marge disposem abans d'arribar a unes condicions inassumibles?

Hi ha estimacions d'una pujada de dos graus en la temperatura promig de l'atmosfera com a punt de no retorn, o les concentracions de CO₂ en l'atmosfera dels anys 90 del segle passat com a punts d'inflexió. Les condicions inassumibles: per qui? La classe econòmica alta no va morir en la onada de calor de 2003 que va matar a 30.000 europeus. Les capes més humils ja estan morint o migrant en tot el món per efectes del canvi climàtic. Si ets de classe mitja-alta i estàs en un país desenvolupat, comptes amb unes quantes dècades més per no preocupar-te per tu. Però la desigualtat social creix i la seguretat alimentària, sanitària i personal, fins i tot de les classes més altes, es veurà amenaçada e 2-3 dècades si no fem res per evitar-ho.

Condicions inassumibles les viuen diversos centenars de milions de persones en el món ara mateix com a conseqüència de les sequeres en el Sahel o les guerres per l'aigua a l'orient proper, Àsia, Àfrica i Amèrica. Si per inassumibles entenem la gent que viu a la seva casa al centre de Madrid, doncs el que t'he dit, pot quedar-se tranquil fins a mitjans del segle XXI, si els polítics aconseguixen sufocar les manifestacions que demanen una major equitat social.

Algunes veus afirmen que en un entorn de mercat energètic globalitzat, les mesures d'eficiència no resulten efectives per a reduir les emissions, perquè el que s'estalvia en un lloc s'acaba consumint en un altre. Així doncs, de quina manera podem reduir les emissions a nivell global? En aquest sentit, el comerç de les emissions de CO₂ va en la direcció correcta o és només una nova manera de fer negoci?

El comerç d'emissions és almenys una manera de posar importància sobre les emissions, de donar-les-hi un paper, i de que col·lectius i organitzacions influents en parlin. És una forma de fer negoci, però encara ningú –tret d'alguns líders espirituals, científics, artistes i un grapat de ciutadans més– fa res que no sigui un negoci. S'ha de parlar el llenguatge de la majoria per poder transmetre el primer missatge: s'ha de fer alguna cosa amb les emissions. Després podem afinar les actuacions. Amb el comerç d'emissions no n'hi ha prou, i fins i tot a vegades és contraproductiu.

El que s'ha de fer és tenir el valor de dir les coses pel seu nom. La crisi que tant ens preocupa té un origen en problemes globals com el clima i el seu impacte en els recursos naturals. Si això ens preocupa no podem recolzar partits i opcions polítiques que accentuin el problema, com aquells que governen aquest país. Ens hem de polititzar i parlar del canvi climàtic en les agendes i programes electorals. Hem d'estar disposats a canviar moltes coses en la nostra manera de viure... Treure la bicicleta del traster, eliminar el diner com a símbol d'èxit, treballar per una economia realment sostenible i amigable amb l'entorn.

Quin efecte poden tenir a gran escala intervencions com la reforestació?

La reforestació és una manera de segrestar carboni, però per molt que reforestem mai aconseguirem pal·liar més que un petit percentatge de les nostres emissions. No podem posar en circulació tantes tones de carboni en tant poc temps i pensar que els boscos faran el treball d'alguns milions d'anys en una tarda o dues. L'efecte és important però no suficient, hem de tallar les emissions.

Encara som a temps de començar a fer bé les coses?

Sens dubte. Hi ha molt a fer per aturar la tendència i arribar a revertir-la en unes dècades. Comencem per posar-nos d'acord en alguna cosa, i el canvi climàtic és quelcom important.

ARCADI OLIVERES BOADELLA

Doctor en ciències econòmiques, professor titular d'Economia Aplicada de la Universitat Autònoma de Barcelona, president de Justícia i Pau.

Creu que la preocupació per la crisi econòmica està dificultant l'abordatge de problemes tan fonamentals com l'esgotament de recursos i l'escalfament global?

Si i no. Jo penso que, efectivament, en aquest moment es tenen altres prioritats, no pots plantejar gens ni mica les qüestions ambientals, perquè la gent el que vol sobretot és feina, i el fet de que tinguem una prioritat en això fa que ens oblidem d'altres temes. Però potser el plantejament que haurà de sortir després d'intentar atacar aquesta crisi, el dia que ens plantejem quin nou model ha de venir després del que tenim, hauria de tenir també una resposta basada en allò que en diem el *decreixement*. Per tant, d'entrada jo diria que ho dificulta, però m'agradaria pensar que a la llarga pot ser que ho faciliti.

Considerant l'energia com el precursor bàsic de qualsevol activitat, quins efectes tindria una davallada perllongada del subministrament energètic sobre el nostre sistema econòmic?

Jo penso que el problema s'ha de plantejar més des del punt de vista de la demanda que de no pas de l'oferta. És evident que hi haurà una davallada, ja es comença a haver travessat allò que en diem el *peak oil* i, per tant, és evident que les reduccions seran dràstiques i més que hauran de ser, perquè busquem alternatives de caràcter criminal com és tirar endavant els biocombustibles, que és reduir la alimentació humana per alimentar el cotxe, la qual cosa és ben clar que no pot ser així.

Ara bé, jo tinc la impressió que el problema, ja que serà difícil trobar una solució des d'un punt de vista de substitució energètica, l'hauré de veure des d'un punt de vista de disminució de la demanda, la qual cosa jo enllaçaria amb el punt anterior, és a dir, que aquesta demanda ha de ser revisada i, si som capaços de fer-ho, aleshores potser sí que podrem d'alguna manera enfocar aquesta disminució.

Ens enfrontem a un escenari amb una part important de la població permanentment desocupada?

Jo penso que és una qüestió de millor distribució del treball. El que passa és que malauradament les administracions públiques que haurien de treballar en aquesta direcció no ho han fet. L'administració pública, en general, el que vol és mantenir un equilibri entre els sindicats, la patronal i ells mateixos, que són els tres personatges que intervenen en la vida social. Els empresaris no volen redistribuir el treball, al contrari, prefereixen tenir 8

treballadors que treballin 10 hores, que no pas 10 treballadors que treballin 8 hores, i els sindicats, tot s'ha de dir, avui per avui defensen més els interessos dels que estan amb feina que no pas els que no en tenen, i també a vegades intenten protegir les hores extra, i coses per l'estil, de manera que tampoc s'hi avenen massa. Aleshores qui finalment hauria d'intervenir, que és el govern, quan es troba amb els altres dos *partenaires* socials no hi fa cap esforç, procura treure's el mal de cap de sobre, i pensa "si ells no m'ho demanen jo tampoc ho faré", quan en realitat seria la única solució.

Tenim l'exemple famós francès de la reducció de la jornada de les 35 hores, i hem de tenir en compte que la humanitat camina en aquesta direcció, perquè és evident que des que va començar la revolució industrial fins ara els horaris laborals han anat disminuint, i avui en dia amb el progrés tecnològic encara haurien de disminuir més.

Davant del futur que se'ns planteja, i veient les dificultats que ja patim avui dia, què cal fer per mantenir un sistema de protecció social suficient?

És ben clar que no s'està prestant prou atenció a la cobertura de les necessitats bàsiques, i aquí hi ha una clara manca de voluntat per part de les administracions públiques, perquè en aquest moment ens estan parlant de tota mena de retallades, i el que és evident és que aquestes retallades, si es fessin les coses ben fetes, serien innecessàries.

El que passa és que els governs no actuen en favor dels ciutadans sinó en favor dels interessos creats. Per exemple, i sense anar més lluny, fa poc el Sr. Rajoy ens proposava una pujada de l'IVA dient que aquesta mesura recaptaria en tres anys 63.000 milions, mentre que un informe que van fer els inspectors d'hisenda aquest estiu passat, parlava d'un frau fiscal a Espanya xifrat en 92.000 milions d'euros a l'any. Però com aquests que fan el frau fiscal, segons el mateix informe, són les grans fortunes, les grans empreses, les grans banques, aleshores el govern no s'atreveix perquè, al cap i a la fi, el govern no fa altra cosa que de titella d'aquests personatges. Si s'hi atrevís, evidentment tindria recursos suficients perquè això que ara en diem l'estat del benestar no fallés mai.

A nivell institucional s'està centrant l'estratègia en potenciar les mesures d'estalvi i eficiència, i s'insisteix en recuperar el creixement. Creu que aquest objectiu és viable?

Gens ni mica, naturalment que s'ha de millorar l'eficiència, això no ho dubta ningú, però plantejar-nos com un horitzó el creixement quan resulta que el planeta no ho resisteix. Penso que és ben evident que nosaltres hem crescut massa, i quan dic nosaltres em refereixo a aquests mil milions de persones privilegiades que vivim en el primer món. Imaginem-nos que els altres 6.000 milions volguessin consumir la mateixa fusta, el mateix paper, els mateixos minerals, el mateix petroli, la mateixa aigua que estem consumint nosaltres que, per cert, dret tindrien a fer-ho, això seria completament insostenible. Per tant, la nostra única obligació és començar a disminuir aquests nivells de consum, a fi de que aquells que no ho poden tenir, perquè estan en una situació diferent, puguin augmentar-lo. I també pensant en un futur que és ben important: les generacions que vindran darrera nostre.

Tenint en compte que el nostre sistema econòmic és tan depenent d'aquest creixement continu, com ho hem de fer per transformar aquesta societat de consum i deute en un nou model més sostenible, que tingui en compte el bé comú i l'equilibri social?

Caldria fer molts canvis, perquè el capitalisme és un sistema complex, jo diria que nefast, però per altra banda ben vigent i, per tant, s'han d'anar buscant les seves transformacions. A mi m'agrada aplicar aquella famosa teoria del *divide y vencerás*, si volem canviar el capitalisme de cop, cosa que a mi particularment ja m'agradaria, no és massa fàcil de fer, però anar transformant coses paulatinament, penso que és viable.

Jo he tingut la sort d'assistir en diverses ocasions al Fòrum Social Mundial de Porto Alegre, i en les reunions que he seguit m'he adonat que per cada proposta sectorial hi ha una resposta diferent a la que aplica el capitalisme: per exemple com organitzar l'agricultura, els boscos, la tecnologia, com modificar el finançament especulatiu, com canviar el sistema d'ocupació de terres. Per tant, jo diria que davant d'això ens fa falta sens dubte un nou sistema econòmic, i que caldria anar-lo emprant de mica en mica amb transformacions sectorials, la qual cosa lo qual no vol dir que no sigui desitjable una solució total, que sens dubte ho és.

Encara som a temps de començar a fer bé les coses?

Bé, aquest "som a temps" depèn una mica, perquè segons Nacions Unides se'ns moren 100.000 persones cada dia de gana i, per tant, és evident que quants més dies deixem passar més s'aniran morint. Ens escandalitzem a vegades de petites coses, i en canvi no fem cas a aquesta mort innecessària de persones per falta de cobertura de les seves necessitats mínimes. Això ens ha d'urgir en el canvi. Si hi som a temps jo no ho sé, però com que per altra banda si no ens hi posem les coses aniran a pitjor, doncs no hi ha altra opció: hem de fer canvis, i han de ser radicals.

MARTA RIVERA FERRE

Doctora en veterinària, investigadora del Centre d'Investigació en Economia y Desenvolupament Agroalimentari, especialista en sociologia de l'alimentació.

Quins impactes s'espera que tingui el canvi climàtic sobre la producció agrícola?

No és una resposta fàcil. El canvi climàtic és un procés complex, i encara hi ha molta incertesa. No sabem exactament quina serà l'evolució de les emissions de CO₂ i de les seves concentracions, ni sabem quants graus pujarà la temperatura. Les prediccions es basen en escenaris i models, i no n'hi ha cap que sigui capaç d'abastar tota aquesta complexitat. El que sí és clar és que s'incrementaran les temperatures i s'alterarà el patró de pluja. Aquests seran els canvis més fonamentals.

Respecte a com afectarà això a la productivitat de les plantes, és fonamental diferenciar entre el sistema d'agricultura industrialitzada, que és el que tenim aquí al nostre país, i l'agricultura camperola. L'agricultura industrial es basa en l'aplicació de tecnologia, maquinària i afegits químics. Es fan servir llavors millorades genèticament, adobades amb fertilitzants químics i tractades amb pesticides, en un sistema de monocultiu. El problema és que aquestes llavors són molt depenents d'unes condicions químiques i climàtiques concretes. Quan aquestes condicions canviïn la llavor tindrà molts més problemes per adaptar-se que la llavor autòctona, que està acostumada i s'ha desenvolupat sempre en ecosistemes inestables.

D'altra banda, encara que el augment de concentració de CO₂ se suposa que pot incrementar les produccions, mitjançant allò que s'anomena "efecte de fertilització" del CO₂, aquest gas també facilita l'aparició de plagues, amb la qual cosa la millora en la productivitat pot veure's mermada, i com que les plagues ataquen fonamentalment els monocultius, en aquest sentit també es veurà més afectada l'agricultura industrial que la camperola.

Quins efectes es preveuen com a conseqüència de la crisi energètica?

L'agricultura industrialitzada té diverses característiques fonamentals, la primera és la seva gran dependència de recursos externs que necessita per produir, i que implica fertilitzants, que requereixen un consum d'energia fòssil important, mentre que l'agricultura camperola, al utilitzar el que es coneix com adobs verds o la femta dels animals, en aquest sentit és molt més autosuficient.

Respecte a l'ús d'energia per la pròpia activitat agrícola, l'agricultura camperola com que tendeix cap a la localització també pot ser més autosuficient si cada granja pot produir

l'energia que consumeix, com passa amb els molins a Holanda, i d'aquesta manera dependre menys de les grans corporacions energètiques.

D'altra banda, una gran part de l'agricultura industrialitzada està orientada a l'exportació. En un context de crisi energètica basar els teus guanys en una exportació que en un moment donat pot veure's compromesa, no té gaire sentit. En canvi, l'agricultura camperola està centrada fonamentalment en el que es coneix com "circuitos curts de comercialització", és a dir, es dedica bàsicament a proveir a les poblacions properes, amb la qual cosa en una situació de reducció de l'energia fòssil per a transport es veuria molt menys afectada.

Una de les grans diferències entre l'agricultura industrial i l'agricultura camperola és el seu objectiu fonamental: el de l'agricultura industrial, que també es pot anomenar agricultura capitalista, és l'explotació i acumulació, mentre que el de l'agricultura camperola és la reproducció del propi sistema. En l'agricultura industrial si tu esgotes els recursos d'un lloc concret, com passa amb la soja, marxas a un altre indret i repeteixes el procés. L'agricultura camperol té per objectiu la sostenibilitat de l'ecosistema perquè d'això depèn la seva pròpia sostenibilitat. Per aquesta raó resistirà una escassetat de recursos externs molt millor que la industrial.

D'entre tots els factors necessaris per a la producció agrícola, a quin som més vulnerables aquí?

Principalment som vulnerables a la escassetat d'aigua i de fòsfor. L'aigua és un bé públic però es pot privatitzar en qualsevol moment, tal com volia fer Esperanza Aguirre amb el Canal d'Isabel II. Per tant, la complexitat del problema no ve tant de l'element en sí, sinó per les decisions polítiques que es prenguin al respecte, que faciliten que es vagi cap a una direcció o una altra.

El problema del fòsfor és menys conegut per la gent, però té molta importància a nivell global. De fòsfor n'hi ha només un parell de reserves en tot el món, la més important en territori sahrauí, i d'aquí un dels problemes que hi ha amb aquest territori. Fonamentalment la qüestió és que els fertilitzants químics es basen en nitrogen, fòsfor i potassi: de nitrogen n'hi ha molt, potassi força, però de fòsfor pràcticament no en queda. Si no hi ha fòsfor no es pot produir fertilitzant, i sense aquest l'agricultura industrial és incapaç de produir.

A més, la utilització del fòsfor que fa el nostre sistema agrícola és força ineficient, gran part d'aquest element es perd, amb la qual cosa tenim un problema de contaminació de les aigües per fòsfor molt important. La ramaderia també produeix grans excedents de fòsfor, perquè els animals excreten la major part del que n'ingereixen. La situació actual és que tenim la ramaderia amuntegada en un lloc (contaminació per fòsfor), i l'agricultura concentrada en un altre (defecte de fòsfor).

La solució a aquest problema passa per basar-nos en el sistema camperol de tota la vida, on les necessitats de fòsfor que tenen les llavors tradicionals és molt menor que les llavors millorades, i on es recicla el fòsfor dins de la mateixa finca, dins del propi ecosistema, mitjançant l'ús de l'adob verd (cultius de vegetació ràpida, que es tallen i s'enterren en el mateix lloc on han estat sembrats) i l'aprofitament de la femta del bestiar.

Creu que mitjançant l'agricultura camperola Espanya pot ser alimentàriament autosuficient?

Nosaltres sí que podem, però hi haurà altres territoris que ho tindran molt més difícil, per exemple el Japó. Nosaltres tenim territori de sobres i hem reduït molt la superfície agrícola que teníem abans dedicada als cultius. L'agricultura tradicional és menys eficient en la productivitat mesurada en Kg per hectàrea d'un sol producte, però en quantitat d'aliment, com que treballa a base de policultiu, és molt més eficient. El més important és tenir com a objectiu l'alimentació de la població, no el sol fet de guanyar diners amb la producció agrària, òbviament garantint un sou i una vida digna a la gent que produeix aliments, la qual cosa avui en dia el model industrial tampoc assegura.

Pensa vostè que aquest canvi de model és possible? Quines mesures hauria de portar a terme l'administració per afavorir-lo?

Sí que es possible. El que passa és que per a que un model canviï hi ha d'haver primer una transformació social. És a dir, el model que tenim ara és producte del propi sistema socioeconòmic, no és independent del mateix. L'administració ara està fomentant el tema de la localització dels aliments, els circuits curts de comercialització, però no proposa un canvi de base.

Si l'administració es decidís a apostar realment pel bé comú, i no el d'uns quants, en aquest escenari i per desenvolupar actuacions específiques, hauríem de comptar en primer lloc amb els agricultors i agricultores que tenen experiència en l'agricultura tradicional, que són els que ara mateix estan discriminats. D'altra banda treure totes les traves que té ara mateix l'agricultura ecològica, incloent certificacions socials, que és el sistema que s'empra per exemple al Brasil, on els propis consumidors fan l'auditoria i certifiquen que el productor compleix una sèrie de criteris de sostenibilitat social, ecològica, etc. En tercer lloc afavorir els mercats de pagès, i les botigues d'alimentació de barri, on la gent pot tenir un contacte més directe amb el productor, en detriment dels supermercats, que apliquen una diferència del 200-300% en el preu final respecte al que paguen als agricultors, i imposen unes condicions que només l'agricultura industrial pot complir. Una altra mesura seria permetre que els agricultors tradicionals puguin tornar a realitzar el seu lliure intercanvi de llavors, el que havia estat la base per a la promoció de l'agro-biodiversitat.

Algunes veus defensen que els biocombustibles ofereixen una sortida econòmica a molts agricultors del tercer món. En un entorn d'encariment perllongat dels combustibles fòssils, creu vostè que podem patir un conflicte entre els cultius alimentaris i els energètics?

Primer de tot, si nosaltres volem ajudar als països en vies de desenvolupament haurem d'anular el deute extern, tota la resta són hipocresies. No es pot parlar de cooperació al desenvolupament o de potenciar sectors exportadors, quan tens una gent que està pagant pel servei del deute un 20-30% del seu PIB, i que no pot dedicar aquests recursos a salut o educació.

Els biocombustibles són una trampa pel tercer món i també per al primer. Aquests cultius, i la biomassa en general, són una opció a valorar dins del que són les possibles energies renovables, sempre que la seva escala sigui local. Si la producció de biocombustibles és per a una escala global, estarà controlada per una gran empresa, i no pels petits pagesos.

Encara som a temps de començar a fer bé les coses?

Penso que sí, però el canvi ha de venir des de baix. La gent ha de creure en el canvi, si no sempre dependrem dels interessos de l'administració i de la influència dels mitjans de comunicació. Una altra cosa és que el govern ofereixi ajuda, la qual cosa és important perquè permetria accelerar l'avanç.

En la meua opinió, l'agricultura camperola podria seguir produint aliments en un context de crisi climàtica i energètica, però per això cal que la recolzem. La pagesia ens ofereix, a més, la possibilitat de fomentar i participar en una transformació social cap a un món més just i equitatiu. Jo crec que avui dia ja existeix una massa crítica suficient per poder pensar en aquest canvi.

CARLES FEIXA PÀMPOLS

Doctor en antropologia social, professor d'Antropologia de la Universitat de Lleida, especialista en cultures juvenils.

Quina influència han tingut la tecnologia i el progrés en el nostre sistema de valors? Correm el perill d'oblidar les nostres limitacions?

La tecnologia des de fa 50.000 anys, des de l'evolució de l'Homo sapiens sapiens, ha estat sempre present en la història de la humanitat, en els avenços i en els possibles retrocessos. Els antropòlegs sabem que el progrés no és lineal, sino que sovint, en determinats moments històrics, hi ha una sobreexplotació dels recursos que ha dut a la fi o a la crisi de determinades civilitzacions o cultures. La diferència és que en l'actualitat podem ser autoconscients d'aquests processos i podem, en teoria, limitar-ne les conseqüències. L'altre canvi és que en l'ús de la tecnologia en l'actualitat hi ha un increment exponencial dels seus efectes positius i negatius, en la mesura en que podem transformar no només el medi ambient sinó que també la nostra estructura biològica.

Què podem fer perquè els joves compreguin millor la importància de l'entorn natural en el devenir de la nostra societat?

Segurament és invertir el punt de vista. No és la societat o els adults els que hem de convèncer els joves, sinó més aviat és el contrari, és estar atents o escoltar les tendències que venen de la joventut que, d'una manera intuïtiva, però també perquè els joves actuals tenen un nivell de formació i informació molt gran, molt superior al nostre, ells estan ja plantejant. De fet l'origen del moviment ecologista o del moviment per la sostenibilitat, o per exemple per una reducció del consum, el que s'anomena *slow food*, el moviment *slow consumption*, la crítica dels excessos de la societat de consum està molt vinculada a alguns moviments juvenils, des del moviment *hippie*, al moviment *punk*, moviments polítics com els verds alemanys, que en els seus orígens eren sobretot un moviment juvenil. I en l'actualitat això es posa de manifest en que en el fons la sostenibilitat és una qüestió generacional, igual que la pervivència de l'estat del benestar suposa un pacte explícit o implícit entre les generacions, de manera que els joves o els adults que poden treballar aporten els seus recursos en forma d'impostos als nens i els vells, també la pervivència del medi ambient suposa un pacte generacional, és a dir, és lluitar o sacrificar-se per les generacions futures, i òbviament els més interessats en això són els joves perquè el que nosaltres fem ara ells mateixos, o el seus fills o nets, segur que ho patiran, per bé o per mal.

En la situació actual, quan hi ha gent que ja té dificultats per sobreviure al dia a dia, com podem començar a parlar d'ètic a i justícia intergeneracional?

En el fons és una qüestió d'egoisme, no personal sinó social. Ja no està en joc la pròpia supervivència individual sinó la possibilitat de mantenir un cert estatus de vida per tota la col·lectivitat. En la nostra vida quotidiana els humans, i també podríem dir els mamífers, som capaços de sacrificar-nos pel futur, per la nostra descendència. En el fons això es molt social però també és molt biològic, és la base de l'evolució, el sacrifici pels fills i pels nets. I això que en l'evolució es fa de manera inconscient, en l'actualitat hi ha la possibilitat de fer-ho de manera conscient.

La barrera no és pas la societat o les noves generacions, sinó que sovint són els sectors d'èlit o de poder econòmic i polític, que moltes vegades no volen prendre decisions que poden semblar impopulars però en realitat el que posen en qüestió és el seu *status quo*, el seu *modus vivendi*.

Pel que fa als pares i als educadors, com ho hauríem de fer per implicar-los més encara en la problemàtica de l'esgotament de recursos naturals i el canvi climàtic?

Els pares, els adults, qualsevol persona, no serveix de res que donin discursos o sermons, sinó que l'únic que serveix és l'exemple, que va des de la recollida selectiva de les escombraries a evitar despeses innecessàries, a tornar a una certa austeritat en la vida quotidiana, que és l'austeritat que tenien els nostres avis de no encendre la llum quan no tocava, de no fer un viatge si no era estrictament necessari, i que en l'època de les vaques grasses vam oblidar, i ara hauríem de tornar a recuperar d'alguna manera. Aquests podríem dir que són els efectes beneficiosos de la crisi.

Malgrat l'abundància de documentació pública explícita sobre la crisi energètica i el canvi climàtic, per què ni polítics ni mitjans de comunicació se'n fan ressò?

Els mitjans de comunicació van sempre per onades d'interès immediat. Si que s'ha parlat del molt del canvi climàtic, però en moments molt determinats, vinculat a catàstrofes naturals, o per exemple quan l'anterior vicepresident dels EEUU Al Gore ho va esmentar, però normalment no es parla de temes que interessin en el mig-llarg termini. I els polítics tampoc, ja que sovint es basen en els cicles electorals de 4 anys.

En canvi si que caldria que altres sectors intel·lectuals, com haurien de ser la universitat i l'escola –el batxillerat i també l'escola primària– que miren més a llarg termini, poguessin plantejar aquests temes com un element estructural del currículum. En el fons està en joc la qualitat de vida de les futures generacions, i no estic parlant d'aquí a mil anys, sinó d'aquí a 50 o 100.

En relació als joves que ja tenen ganes de fer coses, que tenen una veritable vocació social, pensa que l'adoctrinament dins dels partits polítics representa un obstacle per al seu progrés?

Les noves organitzacions juvenils estan en els marges o intersticis dels partits polítics o del sistema de poder. Per exemple el 15M, els indignats, no és que fos una proposta política clara o la solució però sí que en posa en qüestió moltes problemàtiques que si no les haguessin plantejat ells ningú n'hagués fet cas. La que fins ara ha tingut més èxit ha estat la plataforma per evitar els desnonaments, perquè aquest tema afecta directament a moltes famílies. El problema de la sostenibilitat ambiental també es plantejava molt als debats dels indignats als quals jo vaig assistir, però com que no és un tema -aparentment- urgent, no se'n va fer tant cas. Jo crec que la participació dels joves en aquestes qüestions no anirà a través dels partits polítics clàssics sinó a través d'altres formes de participació social.

Encara som a temps de començar a fer bé les coses?

Sempre s'hi és a temps de prevenir un mal major. Jo crec que no es tracta de construir una utopia idíl·lica, no és possible, perquè mai el món serà perfecte, però sí de reduir els danys. És una política de reducció de riscos, i quan més es tardi en abordar-la pitjor seran les conseqüències. A Espanya, per exemple, fins i tot ara amb la crisi econòmica estem pagant unes quantitats increïbles pel petroli i, malgrat això, no s'està apostant decididament per acabar amb la dependència energètica, mitjançant una inversió en recerca i desenvolupament, per tal que a mig termini es pogués, si no solucionar, al menys invertir aquesta tendència.

ENRIC DURAN GIRALT

Activista pel decreixement, promotor de projectes d'informació i comunicació alternatius, i d'actuacions de

desobediència civil no violenta, és coordinador de la Cooperativa Integral Catalana.

Quines mesures pot prendre una persona a nivell individual per preparar-se pel futur?

Nosaltres mirem d'animar a les persones a deslliurar-se de les seves cadenes, deixar a part els seus condicionants, i abandonar feines que no ens realitzen, hipoteques impagables i ritmes de vida insostenibles. Ens espera un futur on viurem amb menys a nivell material però on tenim l'oportunitat de créixer constantment com a persones. Per poder emprendre aquest camí de creixement, el primer necessari és que tallem amb una manera de viure que ens fa mal com a éssers humans.

Què pot fer una persona al nostre país que vulgui canviar coses a nivell col·lectiu?

Es pot organitzar amb un grup de persones que tinguin una iniciativa o una manera de pensar similar. Hi ha multitud de possibilitats de participar i organitzar-se. Nosaltres promovem que siguin col·lectius assemblearis, sense jerarquies i que funcionin per consens. Col·lectius que funcionin al marge del mercat i de l'estat, de manera que siguin espais de llibertat col·lectiva no mediada pel sistema dominant.

Vostè és coordinador de la Cooperativa Integral Catalana. Podria explicar a grans trets com funcionen aquest tipus d'entitats?

Funcionem de manera assembleària i oberta, respectant alhora l'autonomia de cada procés local i de cada projecte. La CIC té una jornada assembleària mensual d'un cap de setmana i una assemblea permanent quinzenal, la qual serveix per fer seguiment dels temes que van sorgint. A partir d'aquí el dia a dia s'organitza a través de comissions, grups de treball i serveis comuns...ahora que es promou la creació d'iniciatives autònomes, ja siguin projectes cooperatius, comunitats de vida, o processos d'autoorganització local. Donat que és un procés organitzatiu complex, per conèixer-ho amb més en detall recomano llegir-se la darrera versió de la Guia de la Cooperativa Integral Catalana:

<https://cooperativa.ecoxarxes.cat/file/view/120655/guia-cic-v20-en-catala>

Quants anys fa que s'engegà la CIC? Hi ha altres organitzacions similars al nostre entorn?

La CIC es va constituir el maig del 2010. A partir de l'estiu del 2011 es van començar a posar en marxa iniciatives similars en altres territoris de la península ibèrica, les illes, i també en altres indrets a sobre els Pirineus. Tot i així aquestes noves experiències estan en una fase molt més embrionària que el procés català.

Podria posar algun exemple de millores que ja s'hagin assolit?

Actualment hi ha unes 250 persones que ja han creat el seu lloc de treball i/o la seva manera de viure a través de la CIC. S'han posat en marxa mitja dotzena de comunitats de vida. Tenim un projecte de sistema de salut pública cooperativista, que ens il·lusiona, i el segueixen d'altres avenços en àmbits com l'educació, l'alimentació i l'habitatge. Tot i això la principal millora, és que estem construint un model sistèmic de transició cap una altra societat. La Cooperativa Integral Catalana és avui un referent per diferents projectes de transformació social al món, especialment en les zones més properes de la península ibèrica, les illes i França.

Podríem dir que la CIC intenta construir un model de societat al marge del sistema actual? De quina manera poden participar-hi aquelles persones que no poden o no volen desvincular-se del sistema?

Exacte, la CIC treballa per construir un sistema social, econòmic i de relacions humanes al marge del capitalisme i de l'estat. Les persones que hi participen ho poden fer de moltes maneres. No és un projecte en què si hagi d'estar al 100%, al contrari, s'hi pot participar dedicant-hi temps lliure, mentre es treballa dins el sistema; s'hi pot participar com a soci de consum, es pot fer servir de plataforma per posar en marxa un projecte de treball cooperatiu, amb el que pagar la quota d'una hipoteca, s'hi pot participar amb els estalvis generats com a funcionari de l'estat, etc.

Com que hi ha moltes maneres de participar, tenim una comissió de treball d'acollida, que ajuda a cadascú a trobar la seva manera de fer-ho. Us podeu informar a la web www.cooperativa.cat i al correu info@cooperativaintegral.cat

Quin tipus de suport poden oferir a persones en situació de pobresa i marginalitat?

Depèn del que les persones en aquesta situació estiguin disposades a fer. La participació a la CIC, no necessita tenir cap solvència econòmica, però sí una obertura cultural cap al canvi que la CIC promou. Qui estigui disposat a canviar de manera de viure, pot ser acollit en un projecte cooperatiu rural en què pot aportar la seva feina a canvi de tenir les necessitats bàsiques cobertes. Qui estigui disposat a generar-se una nova forma de treball i font d'ingressos, pot tenir el suport de la CIC per tirar el seu projecte endavant. No només persones individuals, sinó que famílies senceres poden trobar noves opcions si estan disposades a fer el canvi interior que això significa.

Creu que aquest model pot aconseguir canvis a gran escala?

Treballem per arribar cada cop a més gent, i per a realitzar canvis que siguin replicables arreu. Entenem que si les persones aprenem a autogestionar-nos la nostra vida, alhora individual i col·lectivament, deixant de dependre del mercat capitalista i de l'estat, les nostres possibilitats per canviar la societat no tenen límits. Això sí, és un canvi progressiu, que no sabem quants anys pot arribar a necessitar.

En aquest sentit, creu necessària la col·laboració o integració amb altres organitzacions com ONGs, Càritas, iniciatives de transició, etc.?

Col·laborem amb diverses entitats que compleixin uns mínims que ens permetin col·laborar-hi. Entre elles, ja que les comentem, les iniciatives de pobles en transició, que no són gaires a Catalunya, però les que hi han estat en freqüent relació amb nosaltres. En quan a ONGs humanitàries que formen part estructural del sistema, podem col·laborar-hi puntualment quan ens arribin persones que no podem atendre i ells sí, però no és una estratègia prioritària dins del nostre projecte.

Quina és la relació entre la CIC i els governs locals? Creu que és possible que organitzacions com la CIC arribin a ser presos en consideració pels les institucions centrals?

La CIC té contacte amb alguns ajuntaments petits, formats per candidatures veïnals independents, i que des de la seva autonomia poden compartir moltes de les nostres visions. La col·laboració a nivell polític és més difícil amb els ajuntaments que estan en mans de grans partits, perquè és difícil que surtin de la seva disciplina de partit amb uns objectius prou incompatibles amb els nostres. Tot i així, a nivell administratiu es poden tenir relacions cordials si des de la institució es facilita.

D'altra banda, la CIC no té cap interès en que les institucions centrals de l'estat la tinguin en consideració, perquè el seu objectiu es fer-les innecessàries i incapaces de controlar la capacitat d'autogestió del poble.

Encara som a temps de començar a fer bé les coses?

Mai és massa tard, però si considerem els problemes ecològics del planeta, cada cop tenim menys temps. La creativitat humana i la capacitat que tenim de cooperar i compartir coneixements estan de la nostra part, però no serà gens fàcil.

JUAN DEL RÍO SAN PÍO

Llicenciat en biologia, màster en sostenibilitat per la UPC, formador oficial i impulsor de la Transition Network a l'estat espanyol, coordinador de Transición Sostenible.

Quines mesures pot prendre una persona a nivell individual per preparar-se pel futur?

En general tot allò que ens faci estar més preparats per al canvi, ser més flexibles i capaços d'adaptar-nos a noves situacions. Hem de deixar de banda la idea de que és només un tema del futur, vivim en un món en continu moviment i només cal parar-se a veure el que passa al nostre voltant per adonar-se que ara mateix, mentre llegeixes aquestes paraules, no paren de canviar coses. Per tant és un tema de futur i de present. La qüestió és: quin canvi volem? com anar cap a ell? Bé doncs, per començar hem de ser conscients de que aquesta transició ha de ser tant individual com col·lectiva, i que no hem d'esperar a que altres persones la facin per nosaltres, hem d'actuar ja.

Algunes idees de coses que podem començar a fer avui mateix:

- No perdre el temps en discussions i començar a participar en projectes per als que et sentis motivat. Un podrà començar a fer un hort ecològic, un altre a donar xerrades, i un altre a fer les cases més eficients, per exemple.
- Fer partícips d'això als teus amics, veïns, a tot el que t'envolta i, per suposat, utilitzar les xarxes socials per a aquest fi.
- Consumir de manera conscient. Promovent la reutilització i reciclatge, el consum ecològic i local o de comerç just, l'ús del transport públic i la bicicleta, evitar agafar l'avió, l'ús de monedes complementàries, etc. En definitiva, un consum crític i coherent.
- Treballar els aspectes personals i emocionals del canvi. Reconnectar amb la natura, amb la teva gent. Ser més generós, cooperar, alentir el nostre mode de viure, tenir moments per a un mateix, etc.

Què pot fer una persona al nostre país que vulgui canviar coses a nivell col·lectiu?

És imprescindible organitzar-se col·lectivament per a dissenyar i construir el futur que volem. Hem d'apostar per reconstruir la comunitat, crear connexions entre les persones i entre els col·lectius. Hem de deixar de veure les diferències com a distàncies que en separen, sinó com a diversitat i riquesa per cooperar i cocrear. A més, la transició des de la vessant col·lectiva és molt més gratificant i, per què no dir-ho, divertida.

Per un costat, treballar per reconstruir la comunitat. Conèixer els teus veïns, la gent del teu barri o de la teva feina, establir nous lligams, construir confiança, envalentir la gent. Per l'altre costat, veure quines iniciatives existeixen en el teu barri, poble o ciutat, que estiguin realitzant coses que t'interessin i connectar amb elles. A més, també pots muntar el teu propi grup. Parla amb amics, familiars o coneguts sobre la idea i realitza un esdeveniment en el que puguis conèixer a gent interessada amb qui començar. És tan fàcil com reunir-se començar a conèixer-se i posar-se a treballar. Els processos col·lectius no són sempre fàcils però són tot un repte i un necessari i enorme aprenentatge.

Vostè coneix el moviment *Pobles en Transició* de ben a prop. Podria explicar a grans trets com funcionen aquest tipus d'iniciatives?

El moviment de transició o *Transition Towns* és un gran experiment, un increïble procés col·lectiu i creatiu. Pobles, ciutats o barris que davant el proper i inevitable decreixement en el consum energètic i de tot tipus de recursos, els efectes de l'actual crisi econòmica i la crisi climàtica, decideixen organitzar-se per afrontar una transició cap a un futur més resilient, local i autosuficient, un futur amb millor qualitat de vida i que reconegui els límits físics del nostre planeta.

És important entendre que degut al seu caràcter experimental es tracta d'un moviment en contínua evolució, on cada iniciativa s'adapta al seu context local. Per exemple, iniciatives en un barri de Londres, en un poblet de Girona o en una favela de Brasil buscaran solucions particulars als seus problemes podent centrar-se en àmbits diferents.

Es tracta de grups que actuen a nivell local i que generalment tenen una estructura amb un grup central i grups de treball en diferents àrees: energia, alimentació, transport, transició personal, educació, etc. El seu enfocament és pràctic, inclusiu i positiu, i es busca treballar tant el "cap" (la part intel·lectual), com les "mans" (l'acció) i el "cor" (la part emocional). Una altra característica és l'ús d'eines participatives, com el *world café* o l'*open forum*, i l'existència d'una metodologia que mode d'ingredients ajuda a la creació i evolució de les iniciatives.

Els projectes que es realitzen són molt variats, des d'horts urbans o boscos comestibles, a monedes complementàries, sensibilització, plans de descens energètic o projectes educatius per a reaprendre habilitats, etc.

Quants anys fa que s'engegà el primer *Transition Town* al Regne Unit? Quantes municipis hi ha involucrats a dia d'avui?

Fa tot just 6 anys, a Totnes, en el sud-oest d'Anglaterra. Des de llavors el moviment s'ha expandit de manera viral, havent-hi en l'actualitat unes 2.000 iniciatives en més de 30 països. Regne Unit, EEUU, Nova Zelanda, Alemanya, Brasil, Índia, França, Japó, Filipines, són només alguns exemples. A Espanya hi ha aproximadament 30 grups, dels quals prop de 10 es troben a Catalunya. A més en aquests moments s'està construint una xarxa de transició de l'estat espanyol per a donar recolzament a les iniciatives.

Podria posar algun exemple de millores que ja s'hagin assolit?

S'estan produint millores tant quantitatives com qualitatives.

Parlem de descens en el consum energètic, per tant en les emissions de CO₂ i en les factures domèstiques, de jardins públics comestibles i d'horts urbans que proporcionen menjar a la gent, de sistemes d'intercanvi o monedes complementàries que enforteixen l'economia local, o de gent que recupera habilitats perdudes.

Parlem de veïns que es coneixen i comencen a compartir i ajudar-se, de grups de persones que aprenen a treballar col·lectivament i es reuneixen per a dissenyar el barri en el que volen viure, de gent envalentida, de celebracions i gent passant-s'ho bé, de noves feines i petites empreses socials. De xarxes, de governs locals que connecten amb les iniciatives i hi col·laboren, de ciutats més verdes i humanes.

Tot això ja està passant arreu del món i no ha fet més que començar.

Creu que aquest model es pot traslladar al nostre país? Coneix alguna comunitat aquí que ja estigui treballant-hi?

Sí, ja està passant. El moviment de transició s'està adaptant a contextos molt diferents. Va començar en els països anglosaxons arribant després a altres "països del nord", i ho està fent poc a poc en "països del sud". Les primeres iniciatives en l'estat espanyol, com Barcelona en Transició, van començar fa 3 anys prenent el model original i experimentant, barrejant el pragmatisme anglès amb la vessant més política i el caràcter més social. En un context canviant i difícil com és el de l'actual crisi econòmica noves iniciatives estan emergent per a cercar solucions als problemes més punyents i el moviment de transició té molt a aportar.

Alguns exemples de grups de transició són: el barri de Sant Martí i la Verneda, a Barcelona, amb el seu pla energètic participatiu, Vilanova i la Geltrú amb la Turuta, la seva moneda local, Zarzalejo, a Madrid, amb el seu pla d'agricultura comunitari, Coín a Màlaga amb el seu mercat d'intercanvi, la Universitat de Santiago de Compostela, etc.

La gent sovint planteja que difícilment podrem treballar pel futur si ja és prou complicat sobreviure al present. Com es tracta aquest problema en les iniciatives de transició?

Un tema clau en el moviment de transició és crear un nou imaginari amb històries sobre un futur ric en relacions, salut, felicitat, naturalesa, etc. Un futur alternatiu a l'apocalíptic i hipertecnològic que ens ven Hollywood. A més, les iniciatives visionen quin és el futur que volen per exemple a 20 anys vista, per després recular al moment actual i veure quines passes s'han de seguir per arribar fins allà. Aquest exercici es diu *backcasting* i serveix per veure què hem de fer en el present tenint sempre en compte l'objectiu a llarg termini.

Un altre dels conceptes importants és fugir de la visió negativista. La transició no pot fer-se sense diversió. S'han de celebrar tant els èxits com els fracassos, i justament és aquest un dels seus majors èxits, ja que es crea comunitat i ens fa entendre que el procés de canvi, tot i que no sigui fàcil, és un gran repte, és enriquidor i moltes vegades divertit.

Creu que aquest model pot aconseguir canvis a gran escala? En aquest sentit, creu necessària la col·laboració o integració amb altres organitzacions com ONGs, Càritas, cooperatives, etc.?

Sens dubte. Que en només 6 anys hagin nascut 2.000 iniciatives (pobles, ciutats, barris, universitats, illes, etc.) actuant a nivell local per tot el món, és mostra del seu gran potencial. No obstant, no es tracta només d'un moviment, sinó d'una transició social *sensu lato*, un canvi que necessita actuacions a diferents escales i en diferents sentits (de baix a dalt i de dalt a baix). Una transició que ja està succeint.

Parlem de diferents moviments socials com el d'*eco-viles*, el *decreixement*, el moviment *slow*, les *cooperatives integrals*, el *15M* o el *moviment de transició*, entre molts d'altres. Parlem de centres d'investigació com el Stockholm Resilience Center o el Drift, o d'iniciatives implementades des de dalt com *Resilient Cities*, la iniciativa del govern equatorià d'incloure a la Pachama en la seva constitució o el *Happy Index* com a alternativa al PIB introduït pel govern de Bhutan.

Un dels grans reptes de l'actualitat és aconseguir crear ponts entre totes aquestes illes, connectar aquestes diferents propostes i adonar-se de la seva complementarietat i de com n'és de necessària la cooperació i col·laboració per aconseguir construir una alternativa a gran escala. En aquest sentit, el moviment de transició pel seu caràcter inclusiu està exercint un important paper de connector.

Quina és la relació entre les iniciatives de transició i els governs locals? Creu que és possible que moviments com el dels Pobles en Transició arribin a ser presos en consideració pels les institucions centrals?

La relació amb els governs locals és un aspecte important per al moviment de transició donat el seu potencial paper facilitador. Parlem d'un canvi global que ens afecta a tots i locals han de participar-hi, com ja va passant en molts casos. Son estructures molt rígides que han de patir una gran transformació, la seva pròpia transició. La seva manera d'actuar tendeix a ser reactiva, de manera que estan esperant solucions i propostes, i aquestes han de ser promogudes des de les iniciatives locals, i les institucions han de facilitar els recursos, generalment no econòmics donada la situació actual. Hem de recordar la joventut del moviment i que aquestes relacions s'estan construint.

La influència del moviment de transició a nivell de les institucions centrals és petita però està creixent i segur que anirà a l'augment. Cada vegada té més pes a nivell internacional, començant a ser considerada a Brussel·les en plans a nivell europeu, i en polítiques internacionals contra el canvi climàtic. En països com el Regne Unit la seva gran expansió està fent que se'l comenci a tenir en compte a nivell d'institucions centrals. A l'estat espanyol la influència és inexistente, i a nivell català es redueix de moment a la participació en l'agenda XXI de Barcelona.

Encara som a temps de començar a fer bé les coses?

Definitivament si. Però compte, no tot el que fem ara està malament. Hem d'analitzar bé els nostres errors i encerts, aprendre d'ells, organitzar-nos i actuar. Vivim en una època increïble, moments de canvi i d'emergència de noves idees, on les crisis són immenses oportunitats de dissenyar un món diferent. La transició ja està passant, milers de projectes estan implementant-se al voltant nostre i hem de participar-hi activament. La situació és urgent, emocionant, no hem d'esperar, hem de passar de la idea a l'acció.

Juan del Río és autor del treball d'investigació *"De la idea a la acció: aprendiendo del movimiento Transition Towns"*, màster en Sostenibilitat de la Universitat Politècnica de Catalunya.

Es pot descarregar a :

<http://movimientotransicion.pbworks.com/f/De+la+idea+a+la+acci%C3%B3n%3B+Aprendiendo+del+Movimiento+Transition+Towns+-+Juan+Del+R%C3%ADo.pdf>

CONCLUSIONS

De totes les paraules que hem escoltat en les entrevistes se'n desprèn una reflexió inevitable: aquesta crisi és, davant de tot, el punt culminant d'un model de societat. Un sistema basat en el consumisme forassenyat i en un creixement que ja fa temps que va supera els límits del que el planeta ens podia oferir, i d'allò que era capaç de suportar. Una manera de viure egoista, i tremendament cruel, perquè no hem d'oblidar que l'avidesa d'occident ha contribuït decisivament a la majoria de problemes que fustiguen la resta de la humanitat, com són les guerres, l'acaparament de terres, la desforestació, la contaminació de sòls i aigües, i que són causants de la fam i el patiment de milers de milions de persones.

Així doncs, abans de buscar solucions haurem de reconèixer que hem estat seguint el camí equivocat, i que qualsevol esforç per continuar en la mateixa direcció agreujarà la nostra situació, i també la de la resta d'éssers humans. Un cop tinguem això clar, ens adonarem que no ens trobem davant d'un problema d'una dificultat tècnica insalvable. Es tracta, senzillament, de canviar els nostres objectius, de pensar què necessitem per viure amb dignitat, d'organitzar-nos i posar-nos a treballar.

Hi ha qui ens voldrà convèncer que la cobdícia i la competitivitat formen part del nostre codi genètic, que estem predestinats a engolir la riquesa de la Terra fins esgotar-la, que no hi ha res a fer. Els que afirmen això són els mateixos que no volen veure perillar la seva opulència indecent, aquells que s'aferren amb violència als seus privilegis.

En aquestes entrevistes hem escoltat que, en tots els aspectes importants de la nostra vida, hi ha maneres diferents de fer les coses, que el perill real no és l'escassetat de recursos, sinó el malbaratament i la desigualtat, que el decreixement és el camí a seguir, que podem assegurar la nostra alimentació i alhora respectar el medi ambient, que ens toca a nosaltres prendre la responsabilitat, i que ja n'hi ha d'altres que ens poden ensenyar a donar el primer pas.

Cada dia són més clars els senyals de que s'està gestant una nova consciència social. Només hem de fer que aquesta energia s'encomani al màxim nombre de persones, i posar en marxa tan aviat com puguem col·lectius com els que ens han presentat els entrevistats, començant per assegurar les necessitats dels més desfavorits, i a partir d'aquí establir les bases d'un nou model de societat.

No hi ha altra opció que actuar. Hem de passar de la indignació a l'esperança i a l'ambició de transformar el món en un lloc on puguem viure, dignament, tots nosaltres i també els que vindran.